

СЕРІЯ «НАУКОВІ ПРАЦІ  
КАФЕДРИ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА  
НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ  
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО»

**Т. І. ШВИДКА**

**СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО  
КОНКУРЕНТНОГО  
ЗАКОНОДАВСТВА:  
СВІТОВИЙ І ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД**

**Монографія**

Харків  
«Право»  
2018

УДК 346.546  
Ш35

Серія заснована 2013 року

Рецензенти:

*В. С. Мілаш* – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

*І. І. Клишник* – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правового забезпечення господарської діяльності Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

### **Швидка Т. І.**

Ш35 Становлення сучасного конкурентного законодавства: світовий і вітчизняний досвід : монографія / Т. І. Швидка. – Харків : Право, 2018. – 168 с.

ISBN 978-966-937-549-0

Монографія присвячена з'ясуванню підходів до законодавчого забезпечення економічної конкуренції в Україні та інших країнах світу, визначенню проблем розвитку сучасного конкурентного права та постановці завдань розвитку конкурентного права і законодавства на майбутнє. Кінцевою метою роботи є формування цілісного підходу до визначення правової природи конкурентного права та запровадження дієвих норм реалізації конкурентної політики держави в умовах глобалізації. Отримані автором теоретичні і практичні результати можуть бути використані в процесі нормотворчої діяльності.

Для науковців, юристів-господарників, викладачів господарського права, аспірантів та студентів юридичних і економічних спеціальностей закладів вищої освіти.

**УДК 346.546**

ISBN 978-966-937-549-0

© Швидка Т. І., 2018  
© Оформлення. Видавництво «Право», 2018

SERIES «SCIENTIFIC WORKS OF THE DEPARTMENT  
OF ECONOMIC LAW YAROSLAV MUDRYI  
NATIONAL LAW UNIVERSITY»

**TETIANA SHVYDKA**

**ESTABLISHMENT OF MODERN  
COMPETITIVE LEGISLATION:  
GLOBAL AND DOMESTIC  
EXPERIENCE**

**Monograph**

Kharkiv  
«Pravo»  
2018

UDC 346.546  
SH35

The series was founded in 2013

**Reviewers:**

*Victoriya Milash* – Doctor of Law, Associate Professor, Professor at the Department of Economic Law in Yaroslav Mudry National Law University;

*Inna Kilimnik* – Candidate of Juridical Sciences, Associate professor, Head of the department of legal support of economic activity in O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

**Shvydka Tetiana**

SH35 Establishment of modern competitive legislation: global and domestic experience : monograph / Tetiana Shvydka. – Kharkiv : Pravo, 2018. – 168 p.

ISBN 978-966-937-549-0

The monograph is devoted to clarifying the approaches to the legislative support of economic competition in Ukraine and other countries of the world, the definition of development's problems in modern competition law, and the formulation of tasks for the development of competition law and legislation for the future. The ultimate goal of the monograph is the formation of a holistic approach to determining the legal nature of competition law, and the introduction of effective standards for the implementation of state competition policy in the context of globalization. Theoretical and practical results obtained by the author can be used in the process of rulemaking.

Submitted proposals will be useful for scientists, business lawyers, teachers of business law, graduate students and students of legal and economic specialties of higher educational institutions.

**UDC 346.546**

ISBN 978-966-937-549-0

© Shvydka Tetiana, 2018  
© Publishing House «Pravo», 2018

## ===== ПЕРЕДМОВА

В умовах потужного суспільного запиту на активний розвиток ринкової економіки, в Україні особливого значення набуває ефективність правових регуляторів господарської діяльності як такої, але зокрема і тих, що забезпечують захист економічної конкуренції. Конкуренція як основа ринкової економіки потребує особливого механізму регулювання та застосування дієвих методів реалізації конкурентної політики держави як на законодавчому рівні, так і з практичної точки зору. Ця проблема додатково актуалізується необхідністю протидії негативним проявам економіки олігархічного типу, що сформована в Україні, і яка виявляє себе саме через домінування олігархічних господарських організацій в цілій низці сегментів національної економіки. Відтак, проблематика конкурентного права в управлінських реаліях набуває значної і додаткової суспільно-економічної гостроти.

Враховуючи вагоме значення конкуренції в процесі створення ефективного ринкового середовища, розробка й впровадження правил добросовісної поведінки суб'єктів господарювання на ринку, захист від заборонених видів монополістичної діяльності та антиконкурентних дій, стає актуальною проблемою та потребує всебічного дослідження з наукової точки зору. Формування ефективних антимонопольних механізмів, в свою чергу, неможливо без використання існуючого досвіду іноземних країн, де формування інститутів антимонопольного регулювання започатковано більше ста років тому.

Основні засади економічної та правової політики протидії монополізації ринку, запобігання зловживанням монопольним становищем, недопущення недобросовісної конкуренції та сприяння розвитку економічної конкуренції, закріплені у Конституції України та в законах, які є основою законодавства України про захист економічної конкуренції.

Слід визначити, що в умовах глобалізації та відкритості національних ринків, доктрина сучасного національного конкурентного права вимагає ґрунтовної ревізії. Процеси глобалізації та інтеграції України на світовий

ринок ставлять на перший план ефективність діючих норм конкурентного законодавства, адже багато норм були розроблені досить давно, та є застарілими і не дієвими. Більш того, слід розрізнити етап розвитку конкурентного законодавства до вступу України в СОТ, тобто в умовах автономності національного внутрішнього ринку, та після вступу в СОТ, коли міжнародно-правовими засобами фактично було нівельовано кордон між глобальним економічним простором та національним ринком. Враховуючи динамічність розвитку економічних відносин та появу нових сфер діяльності, які потребують особливого регулювання, в тому числі застосування дієвих механізмів конкурентної політики, зрозуміло, що розвиток правового забезпечення конкурентних відносин має вийти на новий сучасний рівень.

Необхідно наголосити на тому, що в Україні відносини економічної конкуренції за останні роки стали об'єктом численних наукових досліджень. Зокрема, необхідно відзначити праці таких вчених як О. Бакалінська, О. Безух, Н. Корчак, В. Гейець, Т. Удалов, С. Валітов, Ю. Журик, Г. Андрощук, С. Шкляр, О. Базилевич, К. Смирнова та інші, які внесли значний вклад в розробку проблематики конкурентного права та створення самостійного наукового напрямку досліджень в науці вітчизняного господарського права. Втім, значення економічної конкуренції для розвитку національної економіки, глибина та розмаїття проблем, що мають бути вирішені на шляху до створення цивілізованої моделі ринкової економіки в Україні, визначають необхідність додаткових досліджень в цій сфері.

Відправною точкою до вивчення становлення та розвитку конкурентного права, з позиції автора, є точне визначення його правової природи, та запровадження ефективних норм реалізації конкурентної політики держави.

Серед проблем в області антимонопольного регулювання в Україні, на сьогодні можна виділити наступні:

1. Антимонопольне законодавство відстає сучасних умов функціонування національної економіки, через що знижується ефективність забезпечення економічної конкуренції на національному ринку.

2. Процеси глобалізації потребують додаткового врахування їх впливу на національні ринки, та, відповідно, формування комплексу міжнародно-правових норм у сфері захисту конкуренції.

3. Антимонопольне регулювання повинно бути побудовано, враховуючи інтереси як малого, середнього та крупного бізнесу, поряд із запобіганням монополізації ринків тощо.

4. Існує нагальна необхідність активної протидії проявам олігархічної економіки засобами конкурентного права, для створення реального конкурентного середовища, що забезпечує постійне зниження виробничих витрат та запровадження інновацій.

5. Необхідним є врегулювання державної допомоги суб'єктам господарювання, задля забезпечення умов конкурентності на ринку і в той же час стимулювання ефективної господарської діяльності.

6. Все це потребує застосування не тільки методів захисту конкуренції, але й стимулювання конкурентного середовища. Не менш важливим є запровадження методів попередження, запобігання і припинення здійснення антиконкурентних правопорушень.

7. Важливим моментом є створення правил чесної конкуренції і закріплення понять, які є основоположними з точки зору добросовісної конкуренції. Зокрема, багато понять в конкурентному праві мають досить відносне значення, а отже потребують конкретизації.

Враховуючи такі чинники, автором був сформований підхід до вивчення і розкриття теми монографії, що передбачає такі послідовні кроки:

1. Вивчення історичного аспекту формування конкурентного законодавства в США, Європі, країнах Азії та Україні;

2. Детальний аналіз окремих іноземних та вітчизняних нормативно-правових актів антимонопольного законодавства;

3. Розгляд рівня і стану конкуренції на іноземних та вітчизняному ринках;

4. Вирішення проблем реформування національного законодавства в умовах глобалізації.

З метою досягнення поставлених завдань автором було досліджено широке коло вітчизняних та іноземних наукових джерел, зроблено аналіз нормативно-правової бази чинного конкурентного законодавства, в тому числі і аналіз тих законів та підзаконних нормативно-правових актів, які на сьогодні втратили чинність, але мали великий вплив на формування сучасного конкурентного законодавства.

## Розділ 1

---

---

# ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ЙОГО СУЧАСНИЙ СТАН

## 1.1. Історія становлення конкурентного законодавства іноземних країн

Конкурентне право та регулювання конкуренції на законодавчому рівні має свій офіційний початок наприкінці XIX – початку XX століття. Звичайно, питання регулювання з недобросовісними торговими практиками, монополіями державної влади та інші підіймалися і раніше, за часів Римської імперії та, навіть, в античній Європі. В Середньовічній Європі, монархічні правила дозволяли боротися з монополіями, в тому числі створеними за допомогою держави. Як зазначає К. Смирнова, Англійська доктрина загального права щодо обмежень в торгівлі стає передумовою для прийняття сучасного Акту про конкуренцію [168]. В цей період в США відбувається монополізація майже всіх галузей виробництва, створюються картелі, синдикати, трести та інші форми монополій, на боротьбу з якими і були направлені перші антимонопольні закони. В США традиційну назву конкурентне законодавство отримало антитрестівське, основним напрямком якого стало регулювання та заборона створення трестів. Метою антитрестівської політики є захист і посилення конкуренції шляхом створення перешкод виникнення і використання монопольної влади. [72; с. 165] «Американська модель» конкурентного законодавства, також існує у Канаді та Японії, Аргентині, Чилі та інших державах і в більшості своїй спрямована на боротьбу із існуванням монополій, в той час як «Європейська модель» проконкурентного регулювання, основною ціллю має не боротьбу із монополіями, а із зловживанням до-



мінуючим становищем та недобросовісною конкуренцією. Але в Європі конкурентні закони з'являються трохи пізніше, ніж в Америці, та створені з урахуванням норм антимонопольного законодавства США.

Розгляду питань становлення та формування антимонопольного законодавства в різних країнах світу, та особливостям антимонопольного регулювання присвятили свої праці такі вчені, як К. Смирнова, О. Бакалінська, М. Ковтун, Є. Горян, О. Карасик, З. Борисенко, Б. Бережнюк, Б. Кормич, С. Шкляр, Д. Хохлов, Б. Макаров, А. Карибаева, А. Толоконников та інші. На основі аналізу нормативно-правових актів конкурентного права та наукових праць видатних вчених в галузі конкурентного права, автор намагається зробити комплексний аналіз антимонополь-конкурентного законодавства зарубіжних країн для подальшого визначення шляхів вдосконалення конкурентного законодавства України.

### **1.1.1. Становлення антимонопольного законодавства в США**

Спершу розглянемо фактори та причини появи перших антимонопольних законів у США. Кінець XIX – початок XX сторіччя – той час, коли відбувається злиття компаній, що перетворюються у гігантські трести, які займають монопольне становище на ринку та диктують малому і середньому бізнесу свої правила гри та жорстко обмежують свободу ринкової конкуренції. Слово «трест» майже синонім «монополії», але характеризує лише одну з форм діяльності монополістів.

В цей час відбувається монополізація цілих галузей промисловості: нафтова, цукрова промисловість, виробництво віскі, свинцю, цигарок, бавовняного і льняного масла та інші галузі опиняються у стані повної або часткової монополізації. У 1884–1887 рр. були створені «Linseed Oil Trust», «Cottonseed Oil Trust», «Distillers & Cattle Feeders Trust», «National Lead Trust», «Sugar Trust». [29]. «United Stells Stil» – «Сталевий трест», який контролював понад

60% виробництва стали країни. На цих заводах виготовлялася продукція від сталевих конструкцій, рейок, кабелів, труб до складного машинного обладнання (військових кораблів, пасажирських і вантажних суден) тощо.

В автомобільній промисловості три компанії – «Форд», «Крайслер», «Дженерал Моторз», контролювали 80% виробництва галузі.

Ринок нафтопродуктів в США майже на 90% належав компанії «Standart Oil Company», що виготовляла повний цикл від добування нафти до поставок кінцевого продукту та, займаючи провідне місце, досить істотно впливала на сферу відносин, пов'язаних із залізничними перевезеннями. Своєю діяльністю компанія могла витіснити конкурентів з існуючого ринку, могло мати місце «паралізування» майже всіх їх намагань вести свою господарську діяльність, тому необхідність регулювання та боротьби з монополіями була очевидною. Згодом компанію було примусово поділено такі компанії, як «Exxon», «Mobil», «Chevron». [30]

Ринок тютюнового виробництва був монополізований компанією «American Tobacco Company» майже на 90% ринкової частки. Таких прикладів можна наводити багато, включаючи відомі змови на ринку залізничного транспорту, що так і не підпадали під дію жодного законодавчого акту.

Першим актом у сфері антимонопольного законодавства став Закон Шермана, який було названо в честь автора законопроекту. Цей Закон своєю метою передбачає захист торгівлі і комерції від обмежень з боку монополій. Було заборонено угоди, об'єднання, таємні змови, які могли обмежувати торгівлю. Офіційна назва закону – Закон «Про захист торгівлі та комерційної діяльності проти незаконних обмежень та монополій» («An Act to Protect Trade Commerce against unlawful Restrain and monopolies.» [304]

Цей Закон був вкрай жорстким і передбачав кримінальне покарання у вигляді штрафу або тюремного ув'язнення на строк не більше одного року, або обидва покарання за рішенням суду. Заборонялися домовленості з ціллю обмеження торгівлі чи комерції між декількома країнами чи штатами.